

**LIRIKADA ALISHER NAVOIY OBRAZI TASVIRLARI (“SADDI ISKANDAR”
DOSTONIDAGI HIKOYATLAR ASOSIDA)****Shodiya Otanazarova***Urganch davlat universiteti,**O‘zbek filologiyasi fakulteti talabasi*

Annotatsiya. *O‘zbek adabiyotida Alisher Navoiy san’atxonasi dan ta’sirlanmagan, bu ulkan merosdan ilhomlanmagan ijodkor topilmaydi. Navoiy ijodi mumtoz she’riyatimiz namoyandalari uchun o‘ziga xos maktab rolini ham bajarganki, shoir yashagan davrdan buyon asarlariga muttasil naziralar, muxammaslar yozib kelingani buning isbotidir.*

Kalit so‘zlar: *lirika, lirik doston, nazira, muxammas, Iskandar, Sugrot.*

Bu hodisaning yana bir sabab shuki, Alisher Navoiyning benazir shaxsiyati ijod ahli uchun hamisha namuna bo‘lgan. Uning keng qamrovli ijtimoiy faoliyati, tengsiz ijodiy quvvatiga doir haqiqatlar hayotlik paytidayoq yozilgan tarixiy manbalarda muhrlangan. Ularda Navoiy dahosi, olijanob insoniy fazilatlarini vasf etiladi, shu ma’noda, Alisher Navoiy – Sharq Renessansining yirik namoyandasi sifatida jahon sivilizatsiyasi tarixida, ayniqsa, turkiyabon xalqlar madaniy va ma’naviy hayotining rivojida alohida o‘rin tutadigan yorqin shaxs edi. L.A.Karpushkina aytadiki, “A.S.Pushkin obrazi rus adabiyotida analogi bo‘lmagan madaniy fenomen sifatida namoyon bo‘ladi”⁸². Ayni tavsifni Alisher Navoiyga nisbatan ham to‘lig‘icha qo‘llash mumkin: Alisher Navoiy obrazi o‘zbek adabiyotida o‘xshashi bo‘lmagan adabiy-estetik fenomen sifatida qalamga olingan. Mustaqillik davri o‘zbek she’riyatida Alisher Navoiy timsolining badiiy talqini haqida so‘z ketar ekan, u XX asr she’riyati – Oybek, G‘afur G‘ulom, Shayxzoda singari zabardast ijodkorlar maktabidan o‘tib chiqqanini ta’kidlash kerak. Shu bois bu davr lirikasiga xos asosiy talqinlarni bilmay turib mustaqillik davri she’riyatida shakllangan tendensiyalarni tushuntirish qiyin. XX asr she’riyatida Navoiy obrazi talqinlari haqida fikr yuritilganda G‘afur G‘ulomning “Alisher” nomli she’ri ayniqsa xarakterli. Bu she’r 1968-yilda yozilgan. G‘afur G‘ulom kashf etgan bu she’riy ohangni hech bir ijodkor takrorlay olmadi. Aynan o‘tmish mavzusi orqali she’rxonga zamona dardlarini aytish mazkur she’riy asarga xos xususiyat. She’rda Navoiy obrazi Vatan va Xalq bilan doimo bir tan-u jon bo‘lganligi aks ettiriladi, erk-u baxt timsoli sifatida tasvirlanadi. Navoiyning temuriylar davri madaniyati va adabiyotining eng yorqin siymosi ekanligi “sarkash-u barhayot, bo‘ysunmas shuur” sifatida tasvirlanadi, “granit haykalday” buyuk shaxsiyati esa ulug‘lanadi:

*To‘fon, quyunlarda yakka-yu yolg‘iz,
Monolit, granit haykalday mag‘rur,
Temurbek davlatin so‘nggi chog‘ida
Sarkash-u barhayot, bo‘ysunmas shuur.*

Fazilatlar sohibi bo'lgan Navoiy siymosining tasviri keyingi misralarda yana ham kuchliroq yangraydi.

*Daraxshon yulduzlar sari o'kirgan,
Bo'ynida zanjir-u, qalbi ozod sher,
Insoniy muhabbat mehr ila vafu,
Erk-u baxt timsoli ulug' Alisher.*

O'quvchi ko'z o'ngida yaxlit manzara gavdalanadi: osmonda munavvar yulduzlarning chaqnaq porlashi, qizarib turgan cheksiz osmon va unga tutashgan ufq. Bepoyon kenglik qo'ynida o'kirib turgan baquvvat va kuchli sher tasvirlanadi. Ammo uning jism-u joni zanjirband. Sher zanjirband bo'lsa-da, yuragida ozodlik, erk tuyg'usi hukmron. Navoiyning o'zi chizgan suratda zanjirband sher aksi borligini bilamiz. G'G'ulom ayni detal orqali Navoiy ruhiyati, uning qalb kechinmalarini tasvirlaydi, shuningdek, shoir shaxsiyatidagi insoniy jasorat, muhabbat, mehr va vafoni mujassamlashtiradi.

Iskandarning Suqrotidan kurrayi arzni boshdan-oyoq suv ihota qilmog'ining hikmati nimada? – deb so'ragani va bunga olimning javobi

Iskandar Suqrotidan savol ayladi:

Ey, har bir narsani ortiq-kam bayon qilmaslikda yagona bo'lgan ustoz! Ma'lumki, suv yer yuzini ihota qilib o'rab olgan. Biz uchun mushkul bo'lgan masalani bayon qilib bersang, ya'ni qaysi vajdan butun yer yuzini va undagi tog'u cho'llarni suv qoplab olmadi? Nima uchun yer yuziga suv oz keldi? Bori ham odamlarga juda aziz va arzanda. Bahri Muhit-ku har tarafdin ochiqdir, lekin uning atrofidagi yetti dengiz nima uchundir? Undan shu yetti dengiz ajralib chiqqan ekan, nima sababdan unig suvi yer yuzini bosib ketmadi? Shular haqida bizga ma'lumot bersang!

Daryo yurakli dono duo qilib, dedi:

-Jahonning dengizga monand shohi bilsinki, ba'zi odamlar yer yuzining tuzilishi baland-pastlikdan iboratdir, demishlar. Aslida esa tuzilish jihatidan yer yuzi dumaloq bo'lib, bu fikr ilm bilan muqarrar isbotlangan. Shu bilan birga yer yuzi tekislikdangina iborat emas, buni har qanaqa odam ham o'ylab ko'rsa, to'g'riligiga tan beradi.

Masalan, qachonki yog'ish orqasida sel keladigan bo'lsa, albatta, uning xayri bordir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Абдуллаев В., Валихўжаев Б. Навоийнинг ўз кўлэзма девони // Шарқ юлдузи, 1979. - № 7. – Б. 223-225.
2. Аҳмедов Н. Мангу барҳаёт образ. // Шарқ юлдузи, 1988, № 4. – Б. 51-58.
3. Алимбеков А. Тарих жозибаси. // “Моҳият”, 2005. – 30 декабрь.
4. Алишер Навоий девонларига ёзилган дебочаларда шоир биографиясига оид маълумотлар / Адабий мерос. 1-китоб. – Тошкент, 1968. – 100 б.
5. Алишер Навоий ва XXI аср. Республика илмий-назарий анжуман материаллари. –Т.: TAMADDUN, 2016. – 280 б.